

ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ШАБАЧКОГ КРАЈА

TOURIST VALUES IN AROUND OF ŠABAC TOWN

Ристановић, Б.¹, Гајић, Мирјана², Вујадиновић, Снежана²

Резиме

Туристичке вредности Шапца и његове околине су везане за његово природно окружење и место у историјским токовима. Град смештен у питомој Мачванској равници, на обали Саве, а у подножју Цера пружа могућности за развој широког спектра различитих видова туристичких кретања. Догађаји из историјске прошлости оставили су многобројне трагове тих прошлих времена у виду археолошких локалитета, историјских споменика, манастира и цркава. Сви природни и културно-историјски потенцијали заједно са етнографским мотивима и манифестацијама дају посебан печат туристичкој вредности Шабачке општине.

Кључне речи: Шабац, природни потенцијали, културно-историјске вредности, етнографски мотиви, манифестације.

Abstract

Tourist values of the town Šabac and their around to attached for their natural around and place in historical event. Town to set in tame plain of Macva, on bank of river Sava, under mountain Cer give possibility for development broadly spectrum different touristic moves. Event from historical past to left many trace from past times as archeologic location, historical monument, monasteries and churches. All natural and cultural-historic values together with ethnology motive and manifestations give sign touristic values area of town Šabac.

Key words: Šabac, natural values, cultural-historic values, ethnology motive, manifestations.

¹ Мр Бранко Ристановић, асистент, Департаман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад

² Мр Мирјана Гајић, Мр Вујадиновић Снежана, Географски факултет, Београд

Географски положај општине Шабац

Општина Шабац налази се у западном делу Србије. На северу, територија општине ограничена је реком Савом, на југу планином Цер и општинама Лозница, Крупањ и Коцељева, на западу реком Дрином, а на истоку општином Владимирци. Математички положај одређен је географским координатама: 44°30' и 44°55' с.г.ш. и 19°18' и 19°50' и.г.д. по Гриничу. Истраживана територија захвата површину од 797 km² на којој живи око 130.000 становника. Она обухвата делове равничарске, житородне Мачве, благо заталасане Посавине и брдовите Поцерине. Имајући у виду да Мачва захвата дно, а Посавина и Поцерина припадају ободу Панонског басена, може се констатовати да је шабачка општина по свом географском положају панонска, посавска и перипанонска. Својим историјски интересантним садржајима Мачва обогаћује туристичку понуду. Брежуљкаст рељеф шабачке Посавине представљен је речним долинама, њиховим развођима и сливовима. Захваљујући хидролошким обележјима, територија општине одликује се израженом природном хетерогеношћу. За географски положај велики значај има пловни ток реке Саве којим је општина повезана са мрежом пловног система Дунава. Јужно од Мачве и шабачке Посавине простире се упоредничким правцем шабачка Поцерина. Валоризација природних и антропогених вредности Цера и околине, уз могућност развоја сеоског туризма афирмисала би туризам у овом крају.

Географски положај Шапца омогућава добру саобраћајну повезаност са околином и погодан је начин укључивања њеног саобраћајног система у шире територијалне саобраћајне системе. Прометни путеви меридијанског и упоредничког правца, железничка пруга и речна пловидба омогућавају већи транзитни развој. Развијена основна друмска мрежа омогућава лак приступ моторизованим посетиоцима и представља солидну основу интензивнијем развоју транзитног туризма. Од укупне дужине путне мреже (415 km) око 53 km су магистрални путеви, 109 km регионални и око 253 km путеви локалног карактера. Друмска веза са Београдом одржава се аутопутем преко Срема (85 km) и магистралним путем преко Обреновца (83 km). Шабац је повезан магистралним путем са Ваљевом дужине око 67 km. Магистрални путни правац повезује Шабац са Босном и Херцеговином преко "Павловића ћуприје", а регионални путеви са Богатићем (22 km), Мачванском Митровицом, Крупњем и Владимирцима (19 km). Локалним путевима Шабац је повезан са осталим насељима општине. Други значајан вид саобраћајне инфраструктуре представља железничка мрежа коју чине пруга Рума-Шабац-Лозница-Мали Зворник, дужине око 130 km и око 48 km индустријских колосека. Речни саобраћај није развијен иако територија општине излази на пловни део Саве. О повољном геоположају града писао је и Боривоје Милојевић, истичући да би Шабац био само пристаниште Мачве уколико би лежао узводније, односно пристаниште побрђа јужно од њега лоцираног узводније. Управо због свог положаја, Шабац је и данас најзначајнији гравитациони центар читаве Мачве и Поцерине.

Туристички положај у целини није задовољавајући, иако се град налази у близини значајних туристичких дисперзива-Београда и Новог Сада. Досадашњим развојем саобраћајне инфраструктуре није у потпуности валоризован саобраћајно-географски положај. Реконструкција, модернизација и изградња нове саобраћајне мреже и других инфраструктурних објеката имаће за циљ побољшање техничко-експлоатационих показатеља за деловање саобраћајног система шабачког краја.

Историјско-географско прилике у насељу и околини

Археолошким истраживањима на територији општине Шабац пружају се подаци о постојању људских насеобина још у праисторији. У околини Шапца пронађени су трагови неолитске културе и предмети из времена римске империје, илирске и белобрдске културе. То указује да се ради о једном од најстаријих јужнословенских насеља. Стварању насеља допринели су и Келти и Трачани. Пропаћу Римске империје, доминацију над овим делом Балканског полуострва све до V века преузела је Византија. Од тада у наредних неколико векова мењали су се владари-Авари, Бугари, Мађари, да би 1284. године краљ Драгутин прикључио мачванску бановину српској држави. Она је тада постала средиште Српске краљевине, а краљ Драгутин је у Дебрцу изградио своју летњу резиденцију.

Ипак, Шабац се убраја у млађе градове, јер први писани подаци о граду датирају из XV века (1459. године) када је деспот Ђурађ Бранковић подигао село и војнички логор који постаје једно од главних упоришта Срба после пада Смедерева. Срби су назвали село Заслон (заклон од непогоде), док су га Турци у почетку називали Бугјурделен (место обрасло трњем), а касније Бејурделен (страна која се пробија). Први пут савремени назив града помиње се у изворима италијанског историчара Антонија Бонфинија који је сматрао да је име турског порекла. Славни турски путописац и историчар Печевеја сматрао је да назив града српског порекла и да потиче од надимка оснивача града Исабега, кога су звали Шабан. Многи историчари сматрају да је логичније насеље звати Савацијум или Савац, по великој реци коју су Латини назвали Сава. С друге стране неки историчари сматрају да је Шабац добио име по реци Сави коју су Стари Грци називали Саба. Ни до данашњих дана порекло назива града није коначно растумачено.

После оснивања Шапца 1459. у наредна четири века насеље је често мењало владаре. Од 1459. до 1470. био је под управом Срба, а од 1470. до 1804. вођени су ратови између турске и аустроугарске војске за превласт над градом. Иако је Шабац био тешко освојив, 1476. угарски краљ Матија Корвин освојио је утврђење. Мађари су управљали градом све до 1521. када га је турски султан Сулејман Величанствени освојио. Турци су владали градом све до 1718. године, с кратким прекидима 1688. и 1695., када га је привремено освајала аустроугарска војска. Од 1716. шабачка околна је поприште ратних операција аустроугарске и турске војске, где је река Сава центар ратних збивања. Пожаревачким миром, 1718. Шабац и северна Србија предати су на управу Аустрији под чијом влашћу су били наредне две деценије. Београдским миром из 1739., турске трупе поново су окупирале град. Године 1788. аустријска војска и српски добровољци освојили су Шабац, али је Свиштовским миром 1791. управљање градом враћено Турској.

Подизањем Првог српског устанка 1804. Србија је покушала да се ослободи дуге турске владавине. Српски устаници водили су велике битке у Свилеуви, Чокешини, Јеленчи и Мишару да би ослободили северну Србију. Нарочито је жесток био бој на Мишару (1806.) у коме су Турци доживели пораз. Јануара 1807. Турци су предали Шабац Карађорђу који је управљао градом до 1813. За време српске владавине град се територијално и привредно развијао. Основу привредног развоја чинили су трговина, занатство и саобраћај заснивани на промету пољопривредних производа и превозу људи и робе на "шабачкој скели". После пропасти Првог српског устанка 1813. град је пао у руке Турака. Бежећи пред осветничким терором освајача велики број Срба прешао је у Срем (2:187).

Године 1815. избио је Други српски устанак. Турци су и даље наплаћивали порез, а новоименовани српски кнез Милош Обреновић организовао је управни апарат у Србији. Београд, Ваљево и Шабац дати су на управу једином писменом Обреновићу, Милошевом брату Јеврему. Долазак Јеврема Обреновића у Шабац (1816-1831), означио је нов корак у културно-економском развоју града. Изградњом нових и реконструкцијом старих путева насеље је повезано са околином. Носиоци

привредног развоја и даље су били трговина и занатство. Под управом Јеврема Обреновића град је плански грађен, а улице су ушораване (2;190).

У том периоду просперитета шапчани су дочекали одлазак Турака из града 1867. године. Одласком последњих група из града, турско становништво напушта Шабац, а насељава га српско. То је утицало на развој физиономских, функционалних и културних обележја града. Шабац је постао јак трговачки центар у коме се развијало занатство, банкарство и индустрија. Тада је град према културним и просветним функцијама, после Београда, постао други град Србије.

Природни туристички потенцијали

Упознавање природних обележја простора представља полазиште за проучавање друштвено-географских одлика одређене географске целине и даљих географских проучавања. Анализа природних обележја представља основу за разумевање утицаја природних услова на живот становништва.

Геолошка и геоморфолошка обележја

Рељеф Шапца и околине, стваран деловањем ендогених и егзогених сила, поседује сложена морфолошка и морфогенетска својства. У геолошкој грађи преовлађују млађе седиментне стене терцијерне (неогене) старости. Подлогу терцијерним седиментима чине творевине мезозојске старости, метаморфне стене и серпентини.

Најкрупније морфолошке целине у околини Шапца су равничарска Мачва, брежуљкаста Посавина и ниско-планинска Поцерина. Мачва чини посебну морфолошку целину и има карактер акумулативне равнице. У њеном рељефу издвајају се ниска узвишења, интересантан хидрографски систем, плитка удубљења, широке речне долине, ниски хумови и развучене заравњене гредице између токова. Према југу, мачванска равница и долина Саве постепено прелазе у брдско-брежуљкасто земљиште Поцерине чији највиши део представља острвска планина Цер. Ова планина налази се 30 km јужно од Шапца са којим је повезан добрим асфалтним путем. Од раскрнице путева Шабац-Текериш до најлепшег дела планине, извора Липове воде и других извора бистре плитке воде, води асфалтни пут дужине 6 km. На просторима ненарушене природне лепоте изграђен је планински дом са око 80 лежајева који је отворен целе године. Од Липове воде у свим правцима воде планинске стазе којима се може стићи до многих планинских врхова на којима богатство шума и бројни скијашки терени погодују одмору и рекреацији. Значајне су и природне погодности планине са климатским условима за одмор, рекреацију и опоравак и теренима погодним за развој здравствено-рекреативног и спортског туризма. Надморска висина Цера (687 m) погодује лечењу хроничних обољења дисајних путева, дијабетиса и опоравка после инфаркта. Посебну туристичку атрактивност Цера представљају сеоска насеља која се у новије време укључују у туристичку понуду Шапца (Радовашница, Цуљковић и др).

Основна климатска обележја

На бази вишегодишњих осматрања у пет климатских станица распоређених у различитим деловима територије општине уочена су изражена степско-континентална обележја климе. Средња годишња температура у Шапцу износи 11,3°C. Највишу средњу месечну температуру имају

јул 21,6°C, август 21,0°C и јун 19,9°C, док су најниже средње месечне температуре у јануару -0,9°C, фебруару 1,5°C и децембру 2,2°C. Температурне прилике могу се означити као повољне с обзиром да само један месец у години има негативну средњу месечну температуру. Пролеће је осунчаније од јесени због дужине обданице. Годишње, 148 дана има вишу температуру од 15°C, 205 дана има вишу температуру од 10°C, а 261 дан од 5°C (4;15). Инсолација износи 2188 сати, или просечно шест сати дневно. Директно осунчавање дуже од 3 сата дневно делује бактерицидно и траје девет месеци годишње. Годишња количина падавина износи 657 mm. Падавине се према југу општине повећавају. Села јужно од Шапца добијају годишње око 700 mm талога, а на Церу се излучи и до 800 mm. У вегетационом периоду, од марта до октобра, излучи се око 350 mm талога, тј. више од половине укупне годишње количине падавина. Највлажнији месеци су јун (74 mm) и септембар (66 mm), а најмање падавина је у фебруару (41 mm) и марту (36 mm). Први дани са снегом јављају се средином новембра, а последњи почетком априла. Најснежнији месеци су јануар и децембар. Ветрови су честа појава, нарочито из западног, северозападног и југоисточног правца, али су слабе јачине (од 1,7 m/s до 3,3 m/s), изузимајући кошаву. Јачи ветрови јављају се ретко.

Хидрографске и биогеографске одлике

За развој туризма у шабачком крају важби су и хидрографски објекти. Највећи значај имају реке Сава и Дрина због своје погодности за купање и пружање услова за разне спортове на води. Сава (945 km) је највећи и најважнији хидрографски објекат. Корито Саве код Шапца широко је 620 m, а најшире код села Мишар око 750 m. Супротно већој, споријој и пловној Сави, Дрина је позната као брза река са многобројним меандрима и рукавцима у доњем току. Реке Шапца и околине имају велики туристички потенцијал. Значај река огледа се у могућности пловидбе, водоснабдевања и рибарења. За туристичка кретања највећи значај имају спортска такмичења на Сави и Дрини. Сходно разноврсном богатству рибе у водама околине Шапца, уз одговарајуће мере заштите, могуће је знатно унапредити риболовни туризам. Иако обале Саве нису у довољној мери уређене и вода загађена, најпосећеније излетиште је управо на овој реци. Миран ток погодује развоју туризма на води. Остали водни објекти у околини Шапца су мртваје Саве: Обедска бара, Велика бара, Фенечка бара, Бољевачка бара и изразити типски меандри Купински кут и Орлача. Од објеката крашке хидрографије издвајамо Велику Лазића бару формирану у вртачи код села Грушића, Цуљковића понорницу и извор Дејановац на Церу (6;15).

Цела Мачва, шабачка Посавина и Поцерина биле су некада под густим и непрегледним шумама. О томе сведоче називи насеља: Липолист, Дреновац, Шеварице, Церовац, Клење, Глоговац и слично. С временом шуме су искрчене и претворене у обрадива земљишта. Шумовитост територије општине износи 12,59%. Преовлађују храст, буква, цер, јасен, клен, топола, врба, багрем и др. Шумски комплекси су недовољно искоришћени мада постоје реалне могућности за развој ловног туризма.

Основне антропогене туристичке вредности

Антропогене туристичке вредности отварају могућност за обимнији туристички промет у шабачком крају, јер највише доприносе мозаичности туристичког простора. Антропогено наслеђе још увек није у целини валоризовано и испитано. Развоју туристичког промета највише доприносе археолошки локалитети, споменици културе, архитектонска здања, разне културне манифестације и етносоцијална обележја.

Археолошки локалитети и историјски споменици

Најстарије антропогене туристичке вредности представљају археолошки локалитети, остаци римских и византијских насеобина. На врху Цера налазе се остаци римског Косаниног града и византијских утврђења на Коњуши и Тројану, за које су везане бројне легенде.

Шабац има бројне и разноврсне историјске споменике који представљају значајне туристичке потенцијале. Најзначајнији споменик налази се у самом граду на обали реке Саве, на локалитету Стари град. То је остатак турске тврђаве, коју је 1470. године подигао Исак бег по наређењу султана Мехмеда II. Тврђава је изграђена на окуци Саве, са које се пружа поглед узводно и низводно низ реку. Шабачка тврђава представља једну од најлепших у Србији, тако да је категоризована и регистрована од Скупштине Србије као споменик од великог друштвеног значаја. Шабачка православна црква изграђена је 1831. Веома је вредан њен иконостас којег је осликао Павле Симић 1857. Унутрашњост цркве осликао је 1931. руски сликар Андреј Биценко. У црквеној порти налази се споменик погинулим у Балканским и Првом светском рату.

Посебно су интересантни манастири овог краја. Манастир Радовашница помиње се у писаним документима од 1548. мада се на његовом месту још у немањићо доба налазила црква. Она је уједно била и прва црква на овом простору. Манастир се налази у подножју Цера, у селу Радовашница на 23 км од Шапца. Посвећен је светом архангелу Гаврилу, а капела је посвећена Покрову Пресвете богородице.

Манастир Петковица се налази у истоименом селу, у подножју планине Цер. Удаљен је од Шапца око 30 км. Мада се постанак манастира по народном предању везује за краља Драгутина, материјални остаци указују да потиче из друге половине 13 века. У својој историји манастир је више пута паљен и обнављан, а данас је један од најуређенијих манастира шабачко-ваљевске епархије.

Поред остатака турске тврђаве на обали Саве и шабачке православне цркве, у самом граду налази се више историјских споменика и значајних архитектонских здања. Најимпозантније грађевине подигнуте почетком XIX века су Народна библиотека и Народни музеј, које архитектонским изгледом, богатством књига и експоната имају велику културну вредност. Из богатих збирки Народног музеја можемо издвојити највредније: статуа римског бога Меркура, пронађену у селу Грушићу и слику Стевана Чалића "Великани Подриња", на којој су приказани знаменити људи овог краја: Филип Вишњић, Јован Цвијић, Лаза Лазаревић, Стојан Новаковић и други.

Пажњу привлаче и куће у којима су живели познати књижевници Лаза Лазаревић и Коста Абрашевић, као и Дуњића кућа у којој се налази ликовна галерија.

Осим наведених градских споменичких туристичких вредности у околини Шапца, у Текеришу налази се монументални споменик са костурницом српских војника погинулих у Церској бици 1914. године. У насељу Чокешина налази се истоимени манастир изграђен у XVII веку у стилу моравске школе. У селу Мишару, удаљеном 6 км од Шапца, налази се споменик Карађорђу и српским војницима погинулим 1806. у Мишарској бици. Поводом тог догађаја из српске историје, Народни музеј из Шапца формирао је сталну меморијалну поставку која је смештена у три одељења Дома културе у Мишару.

Манифестације и етнографске вредности

На туристички промет Шапца утичу и културне манифестације, које презентују општину као атрактивну средину у том погледу. Шабац је познат по бројним и квалитетним привредним, конгресним, културним, концертним и спортским манифестацијама, које се одржавају и

ван главне туристичке сезоне и тако повећавају степен искоришћености смештајних капацитета. Одржавање културних манифестација утиче и на искоришћеност угоститељских капацитета, а самим тим и на свеукупни туристички промет општине. Најпознатије културне манифестације су: Фестивал дејјих хорова Србије (мај), Руже липолиста (јун), Међународни пливачки маратон “Јарак-Шабац” (август), прослава Мишарске битке (август), Чивијада (септембар), Шабачки вашар (21-23. септембар), највећи и најпознатији у Србији, Позоришни дани “Љубиша Јовановић” (октобар) и Лазини дани (новембар).

Шабац се одликује богатством етнографских туристичких мотива, односно фолклором, народном ношњом, обичајима и кулинарским специјалитетима интересантним за домаће и стране туристе. Град је препознатљив по културно-уметничком друштву Абрашевић које је једно од најстаријих друштава под овим именом у Србији а хор 66 девојака по својим успесима познат је широм Европе.

Смештајни и угоститељски капацитети

Смештајни и угоститељски капацитети су битан чинилац туристичке понуде. У зависности од броја и структуре смештајних и угоститељских објеката, исказује се обим и квалитет туристичке понуде и промета. Смештајни и угоститељски капацитети нису искључиво грађени за потребе туризма. Они утичу и на свеукупан привредни промет јер су намењени и пословним људима, транзитним путницима и локалном становништву, чији разлози путовања нису туристички.

Сви **смештајни капацитети** Шапца укључени су у туристички промет и зависе од њега. Сврстани су у две групе: основни и комплементарни. Основне смештајне капацитете чине хотели, мотели, пансиони, а комплементарне изнајмљене собе, апартмани и куће у приватном сектору, планинарске куће и домови, омладинска одмаралишта и друго. Основни смештајни капацитети су боље опремљени од комплементарних. Због тога је њихова искоришћеност већа, а економичност пословања боља. Комплементарни смештајни капацитети су скромније опремљени, па је боравак у њима прихватљивији за туристе слабије платежне моћи.

Искоришћеност смештајних капацитета Шапца је недовољна и неповољна. То је последица недовољног обима туристичког промета, његових сезонских колебања и структуре смештајних капацитета. Тако на пример, комплементарни смештајни капацитети не користе се ван летње туристичке сезоне, а слично је и са капацитетима у одмаралиштима. Најбоље су искоришћени смештајни капацитети који не зависе од сезонских шпицева (хотели, мотели...).

Број лежаја је довољан за локално становништво, али у односу на свеукупну туристичку потражњу је мали. Планира се да се број лежаја у смештајним објектима повећа изградњом једног хотела више категорије у Шапцу (евентуално на обали Саве), адаптацијом хотела Зелени венац и подизањем мотелског комплекса са рестораном, базеном и спортским теренима на Церу.

Од смештајних капацитета најпосећенији су хотел “Слобода” са три звездице и 196 лежаја; Гарни хотел “Галеб” са три звездице, луксузно опремљен; хотел “Двор”, преноћиште “Зелени венац” са 50 лежаја; модерно опремљени бунгалови апартманског типа у склопу туристичко-рекреативног центра “Крмановача” са 140 лежаја, базенима, тениским теренима и др.

У наредном периоду требало би бољим асортиманом понуде повећати удео туризма у угоститељству. На тај начин би се знатно ублажиле економске последице недовољне искоришћености смештајних капацитета.

Просторни размештај и структура угоститељских капацитета је неравномерна и неповољна. Највећи број угоститељских објеката не пружа разноврсније садржаје угоститељске делатности.

Највећи број објеката лоциран је у три градске месне заједнице (Доњи шор, Камењак и Камичак). Ако се посматра развој угоститељства, онда се у дужем периоду запажају одређене специфичности у односу на укупну привреду општине. У периоду од 1975. до 1993. угоститељска привреда је остварила нешто већи раст друштвеног производа од привреде у целини. Угоститељство је знатно развијеније од туризма због нетипичних туристичких садржаја. Основни носилац угоститељско-туристичке понуде у друштвеном сектору је ТУРО “Сава” који обавља разне делатности, од угоститељства, хотелског пословања, киоска и кантина, до друштвене исхране. У туристичко-угоститељском друштвеном сектору, на подручју општине делују и аутобуско - саобраћајна организација “7. јули”, Југословенско туристичко-транспортно-трговинско предузеће “ЈУГЕН ТТТ” и “Југопетрол”-Београд. За развој туризма у Шапцу од значаја су и приватни угоститељски објекти. Они доприносе садржајности туристичке понуде. Најпознатији и најпосећенији приватни угоститељски објекти су ресторани: “Српска круна”, “Цар”, “Кош клуб”, затим пицерије, “Кастело” “Пикасо”, и дискотеке “Див” и “Озирис”.

Промет туриста

Промет туриста у Шапцу изражен бројем домаћих и страних туриста, зависи од географског положаја и саобраћајне повезаности, природних и антропогених мотива, излетничких локалитета, структуре смештајних капацитета и квалитета угоститељске понуде.

Пред Други светски рат годишњи број туриста кретао се око 7000, а након 1945. број туриста лагано расте. Међутим, у периоду од 1951. до 1956. број туриста опада због укидања бенефиција и социјалних давања. Од 1956. до 1966. број туриста расте. Највећи број посетилаца био је 1966.-113-00. Број ноћења исте године износио је 16106, а просечан број дана боравка био је 1,4. У наредној декади (1967-1977.) приметна је стагнација туристичког промета. Од 1978. бележи се нагли скок туристичког промета, са 9360 туриста 1977. на 23848-1978. године. Оваква промена уследила је због изградње хотела “Слобода” и хале спортова “Зорка”. После тог наглог повећања туристичког промета број туриста полако опада све до 1988. године, након чега следи још осетнији пад проузрокован политичко-економском кризом у Југославији, а посебно 1999.

Подаци из табеле указују да се реализују краћи транзитни, културни и пословни боравци. Динамика туристичког промета делом је резултат повећаног обима хотелских смештајних капацитета. За туризам Шапца карактеристичан је врло уједначен број туриста и ноћења по месецима, што указује да не постоји изразити сезонски карактер туристичког промета. Оваква равномерна расподела промета по месецима указује на већи број пословних и транзитних кретања, али је таква структура од значаја за бољу искоришћеност смештајних капацитета.

У структури туристичког промета доминирају домаћи туристи са учешћем од 87% у броју туриста и 78% у броју ноћења. Од страних туриста, из иностранства, већину чине туристи из бивших република. Тако је од 6232 туриста у Мачванском округу 1999. године, чак 5965 било из бивших република. У Шапцу су од 541 туриста исте године 378 туриста било са територије бивше Југославије. Приметна је једностраност структуре, у смислу “нетуристичких” посета домаћих гостију

Табела 1. Промет туриста и ноћења 1999.

	Туристи			Ноћења			Прос.бр.ноћења	
	Укупно	Из СРЈ	Ван СРЈ	Укупно	Из СРЈ	Ван СРЈ	Из СРЈ	Ван СРЈ
Мачвански округ	38221	31989	6232	2311861	183964	47897	5,7	7,7
Шабац	6765	6224	541	12469	11122	1347	1,8	2,5

и слаба заступљеност иностраног туристичког промета који се претежно јавља у виду транзитних и пословних путовања. Велико учешће домаћих гостију у туристичком промету указује на њену локалну туристичку вредност. Мало присуство страних туриста условљено је недостатком одговарајућих смештајних капацитета, некомплетном понудом услужних делатности и недовољним културно-уметничким и рекреативним садржајима. Да би се стање са страним гостима донекле изменило потребно је побољшати квалитет услуга, запослити стручни кадар и регулисати цене услуга.

Закључак

Шабац има солидан туристички потенцијал, али и недовољну туристичку ангажованост и потребну туристичку валоризацију која спречава повезивање општине са већим бројем туристичких центара. Постојећи природни услови, богато историјско наслеђе, повољан саобраћајно-географски положај и расположиви смештајни капацитети у довољној мери нису искоришћени, тако да се може констатовати да је туризам недовољно развијена делатност.

Обим туристичког промета је условљен укупном привредном развијеношћу. Велика економска криза у Србији утицала је на пад животног стандарда становништва и на структуру личне потрошње. Мале су могућности издвајања материјалних средстава становништва у туристичке сврхе, па се све више могућности за одмором и рекреацијом смањују. Зато се становништво бави туризмом као допунском делатношћу, па су тиме и капацитети угоститељства, саобраћаја и трговине, као носиоци материјалне туристичке базе, првенствено намењени потребама локалног становништва, а потом подмирењу потреба туриста. Може се закључити да Шабац више емитује него што привлачи туристе, а примећује се да има и мало туриста са кратким просечним боравком, што указује да се реализују краћи транзитни, манифестациони и пословни боравци.

Када је реч о будућем развоју туризма у Шапцу, битна су опредељења, пре свега у погледу формирања одговарајуће угоститељско-туристичке понуде. Сматрамо да транзитни и пословни туризам престављају најперспективније видове, а њихово интензивирање у наредном периоду захтева изградњу нових капацитета и квалитетнију угоститељску понуду. Исто важи и за излетничко-манифестациони туризам с обзиром да би потребни капацитети у туристичке сврхе требало да имају спортско-рекреативну основу како за посетиоце ван општинске територије, тако и за грађане шабачке општине. У наредном периоду се морају тражити решења овог проблема у могућностима уређења рекреативних локалитета у градским и приградским просторним целинама. Овде се првенствено мисли на потребу да се изградњом инфраструктуре потпуније валоризују погодности нископланинског масива Цера.

Посебну пажњу у наредном периоду потребно је усмерити ка маркетингу и информативној делатности, што би успешније подстакло туристичку потражњу, презентовало туристичке могућности и добринело ефикаснијем пласману туристичке понуде.

И на крају, из досадашње анализе туристичких потенцијала општине Шабац произилази потреба да се сачини обимнија студија у којој би била изложена детаљна и дугорочна пројекција развоја туризма и која би обухватала бројне аспекте односа и питања даљег усмеравања развоја туризма. С обзиром на економску кризу у којој се налази привреда наша земље, а тиме и туристичка делатност, требало би размотрити могућности заједничког улагања са иностраним партнерима, што би позитивно деловало на пласман смештајних и угоститељских капацитета страним и домаћим туристима.

Литература

- Б.Ж.Милојевић: Главне долине у Југославији.
- Марковић Ј. (1971): Градови Југославије. Завод за уџбенике и наставна средства Србије, Београд.
- Програм дугорочног развоја општине Шабац. Економски факултет, Институт за економику индустрије, Београд, 1981. године
- Ђукановић Д. (1981): Клима Шапца и околине. Завод за планирање, Шабац.
- Програм дугорочног развоја Подрињско-колубарског региона. Институт за економику индустрије, Београд, 1981. године
- Генерални урбанистички план Шапца и приградских насеља 1982-2000. године. Завод за планирање, Шабац, 1982. године.
- Павловић Д. (1980): Споменичко наслеђе Србије. "Туристичка штампа", Београд.
- Мицић Д. (1991): Шабац. "Драган Симић", Шабац.
- Републички завод за статистику Србије: Преглед туриста и ноћења 1950-1996. године